

PREDGOVOR

Monografija „Staklo u Dubrovačkoj Republici“ obuhvaća srednjovjekovni i novovjekovni stakleni materijal iz arheoloških istraživanja na lokalitetima u povijesnoj jezgri Dubrovnika i na dubrovačkom području od 2005. do 2016. godine. Srednjovjekovno i novovjekovno staklo predstavlja vrlo široko područje istraživanja koje sve više postaje predmetom arheološke obrade i u okviru jugoistočne Europe i Balkana. Na dubrovačkom području pronađen je široki spektar staklenih nalaza iz razdoblja srednjeg i novog vijeka, no tek je dio tog materijala u prošlosti prezentiran s arheološkog stajališta. Također je i bogata arhivska građa, koja svjedoči da je staklarstvo bilo jedan od značajnijih zanata u Dubrovačkoj Republici, ukazivala na potrebu za opsežnijom obradom nalaza. Monografija Nikoline Topić po prvi put donosi zajedničke rezultate arheoloških istraživanja i istraživanja arhivske građe o dubrovačkom staklarstvu, koje nadopunjavaju i kemijske analize stakla kombiniranim metodama.

Podatke o proizvodnji stakla u Dubrovniku, namijenjenog za domaće potrebe i za izvoz, nalazimo u arhivskim dokumentima u kojima su navedena imena majstora, pozicije radionica i prodavaonica stakla. Arhivski podaci sugeriraju da je produkcija stakla u Dubrovniku započela već u 14. stoljeću: u Dubrovnik su dolazili muranski majstori koji su bili prvi izradivači stakla, a kasnije su i Dubrovčane podučavali toj vrsti obrta, tako da je u razdoblju 15.-16. st. Dubrovnik imao vlastitu staklarsku produkciju, koja je zasigurno pridonijela istaknutoj ulozi Dubrovnika u trgovini na Jadranu i Mediteranu.

Uz povijesno-prostorni okvir i pregled razvoja produkcije stakla od ranog srednjeg pa sve do novog vijeka, kao i historijat istraživanja stakla, autorica obrađuje jedanaest nalazišta u Dubrovniku i njegovom području na kojima su otkriveni nalazi stakla. Prezentirani su i detaljno obrađeni uporabni stolni predmeti, svjetiljke, ambalažno i prozorsko staklo, ljekarničke bočice, tintarnice, krunice, medaljoni i optičke leće. Također je predstavljena tehnologija proizvodnje, distribucija i uporaba stakla, a sam raspon materijala nagoviješta prikaz različitih razvojnih faza - od isključivo manualne, pa sve do industrijske proizvodnje.

Do sada smo saznanja o dubrovačkom staklarstvu pratili uglavnom u zasebnim člancima te dvjema monografijama V. Han, a s ovom se monografijom pruža mogućnost potpunijeg uvida u dubrovačko staklarstvo kroz stoljeća preko arheološkog materijala i kontakte s ostalim radionicama Sredozemlja, a pogotovo Venecije.

Svojim široko postavljenim i interdisciplinarnim znanstvenim pristupom ova će studija popuniti prazninu do sada nedostavno obrađenog srednjovjekovnog i novovjekovnog stakla i sigurno će naći svoje mjesto u nizu značajnih studija o dubrovačkoj arheološkoj građi i povijesnim zanatima.

(iz recenzije prof. dr. sc. Irene Lazar)

Nakon obrane doktorske disertacije i objave nekoliko znanstvenih radova o ovdje obrađenom materijalu, postojala je potreba sastaviti kompletnu publikaciju s proširenim spoznajama i dodatnim nalazima, koju prate kemijske analize, replike, grafičke rekonstrukcije, te karte rasprostranjenosti nalaza. Ovom znanstvenom monografijom po prvi su put u hrvatskoj historiografiji na sveobuhvatan i temeljit način predstavljeni arheološki nalazi stakla iz vremena kasnog srednjeg i novog vijeka. Do sada je dubrovačko staklarstvo uglavnom opsežnije proučavano preko arhivskih podataka, a ova monografija donosi pogled na tu temu preko opsežnog arheološkog materijala. Autorica predstavlja tipologiju, stil, kronologiju i provenijenciju arheoloških nalaza stakla širokog raspona: u manjem broju riječ je o produktima bizantskih i radionica u islamskim zemljama, dok su pretežno prisutni produkti venecijanske, dubrovačke, zapadnoeuropske, talijanske, austrijske i češke produkcije. Stoga, premda je tema monografije vezana uz dubrovačko staklarstvo, obrađuje se i mnoštvo nalaza međunarodnog karaktera, pa knjiga predstavlja značajan doprinos proučavanju srednjovjekovnog i novovjekovnog stakla općenito.

Osim arheološke interpretacije nalaza (tipološko-stilske analize i analize stratigrafskog konteksta), ovdje se donose i rezultati nastali interdisciplinarnim pristupom: kemijskim analizama, komparacijom s umjetničkim djelima i objavljenom arhivskom građom te izradom replika samih predmeta. Doneseni su komparativni primjeri s područja Italije, Levanta, istočne jadranske obale, balkanskog zaleđa te zapadne Europe. Istaknut je značaj dubrovačkog i balkanskog staklarstva, importa stakla, utjecaja venecijansko-muranskih radionica te eksporta stakla u balkansko zaleđe, istočnojadranske gradove i po Sredozemlju. Također su predstavljeni rezultati kemijskih analiza, što doprinosi kvalitetnijoj i preciznijoj interpretaciji materijala. Tekst je popraćen raznovrsnim ilustracijama, kartama, tablicama te opsežnim katalogom (što uključuje detaljan

opis kataloških jedinica, slike nalaza te grafičke prikaze ili rekonstrukcije), što uvelike pridonosi razumijevanju i kvaliteti rada. Konzultirana je vrlo opsežna relevantna literatura i provedena komparativna analiza materijala s analognim primjerima, što upotpunjuje kvalitetu knjige i čini je odličnim temeljem za daljnja proučavanja. Ova knjiga će zasigurno zauzimati važno mjesto u studijama o dubrovačkom staklarstvu i kulturi življenja, a interdisciplinarni pristup istraživanju materijala bit će zanimljiv ne samo domaćim i imeđunarodnim istraživačima stakla, osobito arheolozima, već i široj znanstvenoj i stručnoj javnosti (povjesničarima umjetnosti, povjesničarima te drugim stručnjacima srodnih disciplina), kao i zaljubljenicima u baštinu i lokalnoj zajednici uvijek zainteresiranoj za kulturnu baštinu svoga Grada.

(iz recenzije dr. sc. Anastassiosa Ch. Antonarasa)

Podaci i spoznaje o prošlosti koje pružaju stakleni predmeti, možda upravo zbog njihovih specifičnosti, a unatoč iznimnoj atraktivnosti, rijetko se koriste u povijesnim i povijesnoumjetničkim istraživanjima. No, osim što su izvrsni argumenti za dataciju, a svojom vizualnom upečatljivošću mogu učiniti uvid u povijesne prostore i razdoblja definiranim i opipljivijim, stakleni su predmeti rječit pokazatelj društvenog statusa te ukusa njegovih vlasnika, umješnosti i školovanja majstora staklara, širenja specifičnih znanja i tehnologija, kao i razgranatosti trgovačkih mreža kojima su ovi predmeti dosegali velike udaljenosti. Stoga su, osim u arheologiji i povijesti umjetničkog obrta, predmeti od stakla izuzetno vrijedan materijalni izvor za različite povijesne discipline, od društvene, urbane i gospodarske povijesti, preko povijesti znanja i tehnologija do povijesti svakodnevice, koju ovi ukrasno-upotrebni predmeti vrlo zorno dočaravaju. Opsežna studija Nikoline Topić i dugogodišnja istraživanja na kojima je utemeljena, kako iscrpnim katalogom, tako i fokusiranom kontekstualizacijom, donosi ogroman korpus novog znanja koje će zasigurno biti bogato vrelo za raznorodne profile budućih istraživanja, umnogome doprinijeti poznavanju srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog Dubrovnika, a zasigurno i promijeniti neke dosadašnje hipoteze o segmentima njegove prošlosti. Usto, također će i zainteresiranom čitatelju izvan akademskih krugova pružiti mogućnost da, uz nezanemariv estetski užitek, uroni u nijanse dubrovačke povijesti koje su do sada bile skrivene ili neprepoznate.

doc. dr. sc. Ana Marinković